

Landbrugsforholdene i de russiske Østersøprovinser.

Af *L. Friis.*

Mange Danske have i Aarenes Løb paa forskjellig Maade fundet Ansættelse, Livsvirksomhed, Hus og Hjem i de russiske Østersøprovinser, hvortil der ogsaa i de senere Aar er exporteret en Del Avlsdyr, hovedsagelig Kvæg, hvilken Export tør forventes at ville kunne udvikles paa en for danske Opdrættere fordelagtig Maade.

En lille Beskrivelse, specielt af Landbrugsforholdene i disse Lande, turde maaske derfor paaregne nogen Interesse blandt Tidsskriftets Læsere.

Til de russiske Østersøprovinser eller, som de ogsaa kaldes, de baltiske Provinser hører Kurland, Livland og Estland, der ligge mellem 55,41 og 59,49⁰⁰ nordl. Br. samt 38,38 og 45,52⁰⁰ østl. Længde. Imod Nord og Øst beskylles de af Østersøen og den finske Bugt, medens de imod Landsiden grænse til de tidligere polske Provinser samt de russiske Guvernementer Pskov og St. Petersborg, og for dette sidstes Vedkommende specielt til Peipussøen, der ligner et lille Hav, og som er c. 20 Mil langt og 9 Mil bredt.

De russiske Østersøprovinser med tilhørende Øer, der for Estlands Vedkommende alene beløber sig til 70, omfatter et betydeligt Landareal, nemlig Kurland 495,55 □ Mil, Livland 853,78 □ Mil og Estland 367,7 □ Mil

eller ialt 1717,03 □ Mil med en samlet Befolkning af c. 2,363,500 Indbyggere eller 1376 pr. □ Mil.

Naar Gjennemsnitsbefolkningen pr. □ Mil er saa lav, skyldes det for en stor Del Landets Beskaffenhed, idet særlig Kurland og Livland ere meget vandrige, og der findes i disse Provinser en Mængde Søer og Floder, hvoraf flere sejlbare, ligesom der ogsaa er umaadelige Hedestrækninger, Moradser, Skove og uopdyrket Græsland.

Efter forskellige ældre og nyere Opgivelser skal der i Kurland henligge til Ager, Eng, Græsgang og Haver 58,25 % af hele Landarealet efter Fradrag af Byer og Søer, medens 41,75 % er Skov, Kratskov, Morads, Veje m. m.

I Estland — som iøvrigt paa Estnisk hedder Tallinna-Maa eller Danskeborgs Land efter Reval, som kaldes Tallinna — benyttes 59,72 % til Ager, Eng, Græsgang og Haver, medens 18,51 % henligger som Skov og Kratskov og 17,22 % som Morads.

For Livlands Vedkommende er jeg i Stand til, blandt andet efter velvilligst tilsendte Oplysninger gennem det kejserlige livlandske økonomiske Societet i Dorpat at kunne give mere detaillerede Meddelelser om Jordbenyttelsen.

Livland har over 1000 større og mindre Søer, der indtage et Areal af 12¹/₄ □ Mil.

Enkelte af disse Søer udmærke sig ved forskellige Naturfænomener, saaledes Radnek Søen i det saakaldte livlandske Schweiz i SydLivland, der uden synlig Aarsag undertiden skal blive fuldstændig tør, medens Vandet samtidig samler sig i de omliggende Moradser, og Ilsing Søen, som udmærker sig ved sine svømmende Øer, der hvert Aar forsvinde i Begyndelsen af Oktober for atter igen at dukke op i Begyndelsen af Maj.

I Livland henligger iøvrigt til

Haver	39,148	Tdr.	Ld.
Agerjord	1,121,396	—	—
Kratskov	677,603	—	—
Skov	1,575,672	—	—
Græsgange	803,208	—	—

Højjerningsarealer:

Eng og Højmoser 1,159,680 Tdr. Ld.

Veje, Moradser og Heder 983,461 — —

Det vil heraf ses, at kun 17,6 % af Jorden drives som Agerbrug, medens 30,3 % henligger til Højjerningsarealer og Græsgange, 35,7 % til Skov og 15,5 % er uopdyrket Jord.

Græsgangene ere i Reglen bevoxede med spredte Træer og Buske, og dels i dem, men særlig i Højjerningsarealerne har Agerbruget en stor Støtte, idet den ofte betydelige Mængde Hø, der avles paa dem, betinger et forøget Husdyrhold, hvis Gjødning kommer Agerjorden tilgode. Hvor underligt det end lyder, ligger der sikkert meget til Grund for den Udtalelse af en fremragende livlandsk Godsejer, at Livlands Fremtidsagerbrug ligger i Moradserne; men man finder Bekræftelse paa Rigtigheden deraf, naar man ser, hvorledes Moradser, der for en halv Snes Aar siden skal have været bundløse og ufarbare, nu ved hensigtsmæssig Afvanding ere omdannede til frodige Græsarealer, hvorom de talrige Høhæs, der findes paa dem, er det bedste Bevis.

De store Strækninger, der endnu henligge som Moradser og Heder, og hvoraf mange af de første ligge saa lavt, at de næppe i lange Tider ville kunne opdyrkes, giver i flere Egne Landet et trist og melankolsk Udseende, der forøges, naar de støde op til de udstrakte Skovstrækninger, der væsentligst bestaa af Gran, Fyr og Birk, og hvor Befolkningen da i Følge Forholdene er yderst sparsom.

Skovbruget har tidligere været tvangfrit, og mange, især Bønderskove, bære saadanne Spor af Øxen, at de kun sent ville forvindes, om det nogensinde sker, idet man paa Steder ser øde Strækninger, hvor de tilbageblevne Træstubbe fortælle om en ødelagt Skov; men ogsaa paa Grund af Bondens ringe Dannelsestrin kan man ikke undre sig over, at Tilstanden paa dette Omraade er som det er Tilfældet, især naar man hører, at Skovdriften skal have været baseret paa følgende mærkelige Theori:

»Skoven var der, du var der ikke,
 Skoven er der, du er der,
 Skoven bliver der, du bliver ikke,
 følgelig er Skoven en Gudsgave, der kommer
 af sig selv, af hvilken Grund der kan hug-
 ges væk.«

Resultatet heraf er imidlertid mange Steder som antydet lidet lysteligt at se, og der vil hengaa lange Tider, inden den for 3 à 4 Aar siden paabudte Skovtvang atter vil bringe mangan ødelagt Skov i nogenlunde Kultur, hvortil der tillige vil kræves et betydeligt Arbejde.

Paa Grund af Skovenes paa mange Steder mindre forstmæssige Behandling skal der i enkelte Egne være nogen Brændemangel med stigende Brændepriiser.

Med Hensyn til Jordbundsforholdene, da hører de russiske Østersøprovinser til det nordeuropæiske Lavland, som for Nordlivlands og Estlands Vedkommende hovedsagelig hviler paa en silurisk, gammel Kridtformation, hvis øvre Lag, den egentlige Agerjord, er et Produkt af Istidens Morænedannelser, og til hvilken der i Syd- livland og Kurland slutter sig Dannelser af Sandsten og Kalk fra Kulformationen.

Landet er gennemgaaende fladt, og kun i Syd- livland findes Partier af den baltiske Landryg, der hæve sig henved 1000 Fod over Havet.

Muldragets Mægtighed varierer fra flere Fod til faa Tommer. I Eggen omkring Wesenberg, hvor Muldraget er særlig tyndt, er Agerjorden oversaaet med Kalkstens- stykker, der rasle omkring ved Bearbejdelsen, men ikke desto mindre høstes der dog ganske godt, og navnlig er Kløveren paa saadan Jord meget frodig. I det vestlige Estland ligger den forvitrede Kalkflies paa Steder endog ganske blottet, og i den nordlige Del af Landet ses ikke sjældent Kalkklinter som gaa stejlt ud til Havet.

Muldragets Mægtighed betinger iøvrigt for en Del Jordens Benyttelse, og hvor det er tilstrækkelig dybt til at tillade en grundig Behandling med Ploven og ikke lider af Fugtighed, bliver Jorden hovedsagelig benyttet

som Agerjord; i modsat Fald anvendes den som Eng eller Græsgang, hvilken sidste giver et kort, men nærende Græs.

Omendskjøndt Landet som nævnt er overvejende fladt, saa faar det dog ved de spredte Højdedrag, der skyldes Morænedannelserne, et ganske karakteristisk Udseende.

De trugformede Fordybninger ere i Reglen fugtige, og da de hyppigt ikke ere systematisk afvandede, saa ligger store Dele af dette af Naturen langtfra daarlige Land i mange Tilfælde fuldstændig Brak eller yder i det højeste det Kvæg, der græsser derpaa, en tarvelig Føde.

Hvor der findes Kalkunderlag, er Vandafledningen selvfølgelig forbundet med mange Vanskeligheder; thi dels finder det overflødige Vand kun utilstrækkeligt Afløb gjennem det underliggende Kalklag, dels vil man ved Dræning af saadan Jord ofte støder paa uovervindelige Vanskeligheder.

Man er heldigst stillet, hvor Vandet kan finde Afløb enten gjennem Revner i Kalkstenen eller i de tragtformige Fordybninger, der findes i den, og i hvilke det synker ned i Hvirvler. Disse Tragter skulle ogsaa hyppig blive benyttede til Afløb for Dræning.

Som karakteristisk for Estland og Nordlivland kan anføres, at de højere beliggende Steder med steril, tør, mineralsk Jord mest benyttes som Agerjord, medens Lavningerne med deres humøse Jord henligger som Eng, Græsgang og Skov.

Om Landets geologiske Beskaffenhed end saaledes skyldes Fortids Formationer, maa det dog fremhæves, at Dannelsen af de organiske Jordarter — Humusjorden — mest skyldes en ny Tid, og den stærke Hævning specielt af Højmoserne, der mange Steder skyde sig ind over de lavere liggende nykultiverede Arealer, give ofte Anledning til alvorlig og begrundet Frygt.

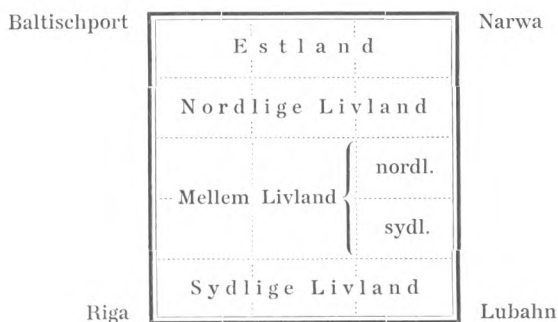
Hvad de klimatiske Forhold angaar, da have Kyststrækningerne nærmest et Øklima, medens Fastlands-klimaet med sin korte, men meget varme Sommer, og lange, gennemgaaende strænge Vinter gjør sig gjældende længere inde i Landet.

Man har længe havt Øje for Betydningen af meteorologiske Undersøgelser, og der skal saaledes findes værdifulde, regelmæssige Optegnelser siden 1814, men disse Undersøgelser, med talrige faste Stationer, er dog først ret sat i System i Slutningen af Firserne.

Ifølge forskjellige Meddelelser, skal Klimaet være sundt i Forhold til andre Landes, og Dødeligheden pr. mille angives til 20,95.

For Kurland opgives Aarets Middeltemperatur at være $6,45^{\circ}$ C.

For Livlands og Estlands Vedkommende have mere indgaaende og interessante meteorologiske Oplysninger staaet til Raadighed, og det fremgaar da deraf, at man for en lettere Oversigts Skyld har delt disse 2 Provinser i 15 Grupper, hvilket paa en tydelig Maade er anskueliggjort i nedenstaaende Figur.

Gjennemsnitsresultaterne af Temperatur- og Regnmaaling for Tiaaret 1886—95 ere fremstillede i neden-

staaende Tabeller, hvorved man faar et direkte Billede af de forskjellige Grupperes geografiske Beliggenhed.

Temperatur (Celsius)			Nedbor (m. m.)		
4,7	3,6	3,7	509	598	523
4,5	4,0	3,8	573	495	506
4,7	4,1	3,9	571	528	524
4,4	4,0	3,8	595	548	552
4,5	3,5	3,8	592	562	556

Specificerede Tabeller for hver af Aarets Maaneder vise, at den største Regnmængde falder i Sommermaanederne Juli og August, derefter følger Efteraaret, saa Foraaret og tilsidst Vinteren.

I Sommermaanederne falder der omtrent 3 Gange saamegen Regn som i hele Resten af Aaret.

I den vestlige Del af Provinserne er Nedslaget i Almindelighed større end i den østlige, og i den sydlige større end i den nordlige, hvilket blandt andet fremgaar af, at Gjennemsnitsnedslaget i Juli Maaned i den regnfuldeste af Grupperne i Sydlivland er maalt med indtil 95,4 mm., medens Estlands og Nordlivlands største Regnmængde kun samtidig naar op til 79,2 mm.

Midt-Estland viser et lokalt Nedbørsmaximum, medens det samtidig viser en Minimumstemperatur.

Regnhøjden staar ikke i noget Forhold til Regndagenes Antal, og det er saaledes paafaldende, at begge maximal Regnhøjdegrupperne i Mellem-Estland og i det sydvestlige Livland næsten har det mindste Antal Regndage, medens omvendt de fleste Regndage ere forekomne i det nordostlige Livland, hvor Regnhøjden er mindst.

Temperaturtavlen viser en højere Temperatur langs Kysten, hvilket er et Bevis paa Østersøens og den finske Bugts mildnende Indflydelse.

Med Undtagelse af det sydvestlige Livland begynder Frosten omkring den 1ste November og vedvarer til 1ste April. Vinteren er strengest i Februar, hvis koldeste Gjennemsnitstemperatur er $\div 9,3^{\circ}$ C. Den stærkeste Sommervarme falder i Juli Maaned, hvor den højeste Gjennemsnitsvarme er $+ 16,6^{\circ}$ C.

Befolkningen er meget blandet; den bestaar af Ester, Letter, Tyskere, Russere, Jøder, Polakker, Zigeunere og forskellige Indvandrede, hovedsagelig Vesteuropæere. Som Exempel paa Forholdet mellem disse Nationaliteter kan anføres, at der for c. 15 Aar siden i Kurland fandtes 79,5 % Letter, 8,7 % Tyskere, 8,3 % Jøder, 1,7 % Russere, 0,9 % Polakker, 0,2 % Zigeunere, 0,02 % Ester og 0,09 % Vesteuropæere.

Disse forskellige Nationer, som for endel leve isolerede fra hinanden, og jeg tænker her nærmest paa Letterne i Kurland og Sydlivland og Esterne i Resten af Provinserne, mellem hvilke der findes en skarp Grændse, slutte sig til forskellige Religionsbekjendelser som evangelisk-luthersk, orthodox rettroende og derfra afsondrede Sekter: Raskolniker og andre, Reformerte, Anglikanere, Baptister, Katoliker og Jøder.

Efter en statistisk Opgjørelse for Byernes Vedkommende i Kurland fra Begyndelsen af Firserne synes Undervisningen ikke at staa paa noget højt Trin, hvad der iøvrigt ogsaa nu mange Steder siges at være Tilfældet, og særlig efter at der er truffet strengere Foranstaltninger for at russificere Landet. Det meddeles saaledes, at der paa Steder skal findes Lærere, som kun kunne Russisk, medens Børnene kun forstaa Lettisk eller Estrisk, hvilket selvfølgelig i høj Grad besværliggjør Undervisningen.

Ifølge den nævnte Statistik kunde 26,01 % af Befolkningen i Kurlands Byer hverken læse eller skrive, 16,64 % kunde kun læse, medens 57,35 % baade kunde læse og skrive.

I Estland og Livland skal Forholdet have været betydeligt bedre og for den protestantiske Befolknings Vedkommende nærmest været som Dannelsesforholdet i Tydskland; imidlertid skal her ogsaa være en Tilbagegang kjendelig paa Grund af Skolens vanskelige Sprogforhold.

Landalmuens gennemgaaende lave Uddannelse gjør sig selvfølgelig gjældende i dens hele Virksomhed, der paa mange Steder staa paa samme Standpunkt som her i Landet for c. 50 Aar siden.

Skulde jeg efter denne almindelige Oversigt gaa over til den mere specielle Behandling af Artiklens Opgave, nemlig den, at give et Billede af Landbrugsforholdene i de russiske Østersøprovinser, saa vil dette selvfølgelig kun kunne blive skitseret, idet man ikke ved periodiske Rejser lærer Forholdene saa nøje at kjende, at ikke et eller andet undgaar Opmærksomheden, som man først kan arbejde sig ind i ved et længere Ophold paa et enkelt Sted.

Kurlands Landbrug, som jeg kun ganske flygtigt har havt Lejlighed til at gjøre mig bekendt med, skal paa mange Omraader staa forholdsvis højt.

Rejser man længere imod Nord, træffer man i det sydlige Livland paa magre, sandede Egne, som med sine halvt ødelagte Skove gjør et trist Indtryk, der kun oplyses af de temmelig spredte Agerbrug, der ligesom Oaser dukke op i Ørkenen. Men efterhaanden som Rejsen fortsættes, stiger Kulturen samtidig med at Jordbundsforholdene blive bedre, og den kulminerer i det nordlige Livland og sydlige Estland for da atter at aftage.

Det er gennemgaaende kun paa de store Gaarde og Godserne, at man ser mere fremskredne Agerbrug, medens Bondebruget, som foran antydet, er i højeste Grad tarveligt; dog gives der selvfølgelig hæderlige Undtagelser, men hvor disse findes, kan man ogsaa sikkert i Nærheden træffe en dygtig Godsejer, der ikke alene ved sit Exempel, men ogsaa med Raad og Daad yder sit væsentlige Bidrag til Fremskridtene.

Ere Forholdene ikke overalt saa fremskredne og ordnede, som man, efter et løst Skjøn, kunde synes at det burde være Tilfældet, saa lærer man dog forholdsvis hurtig de Vanskeligheder at kjende, hvormed der maa kjæmpes, og hvoriblandt da, mellem en af de væsentligste, maa nævnes de lange Afstande, dels mellem Godserne indbyrdes, og dels mellem disse og Byerne eller Jernbanestationerne, der gjøre det fornødent, at man saavidt muligt indretter sig paa Selvhjælp den største Del af Aaret, thi det er blandt andet kun undtagelsesvis at Gaardene besøges af Haandværkere, der kunne reparere og istandsætte, hvad der Tid efter anden gaar Brøst paa.

Et Gods, eller lad mig sige en Herregaard, ligner da med sit store Bygningskomplex snarere en By end en Gaard, og i Almindelighed findes paa en saadan, foruden Hovedbygningen, Stalde, Lader, Mejeri, Forvalterbolig, Boliger for Arbejdere, Tørreovn, Tørrelade, Smedie, Snedker- og Tømrerværksted, Brænderi, Bryggeri, Vandmølle, Savmølle, Tørvemølle til Findeling af Tørvestrøelse, Teglværk, Kalkovn m. m., der alt ligger spredt over et stort Areal, hovedsagelig vistnok af Hensyn til Brandfare; thi ikke alene nærer man Frygt for tilfældige Ildebrande, men ogsaa for Ildspasættelser, som ikke hører til Sjældenhederne, og det er da især Esterne med deres noget hid-sige og hævnjærrige Karakter, der foraarsage disse, naar de af en eller anden Grund føle sig forurettede.

Bygningerne ere opførte af Kampesten, Mursten, Kalkflies, Ler eller Træ, og tækkede med Halm, Tegl eller Spaan.

Da der maa betales c. 50 % af Jærnets Værdi i Told, er Benyttelsen heraf indskrænket til det mindst mulige.

Staldene, og især de nyere, ere ganske praktisk indrettede, men ofte mindre godt ventilerede, saa de ikke alle ere lige behagelige at færdes i om Vinteren. I mange af Kostaldene ere Krybberne anbragte c. 1 Alen over Baasen, saa Koen kan æde uden at bøje Hovedet nedad. Denne Bygningsmaade anvendes, for at man i Tilfælde af for strængt Vintervejr i nogen Tid kan undgaa at

rense Staldene. I Modsætning til de nyere Stalde, ere de gamle uhyggelige, mørke Gjødningsstalde, der i Reglen ikke byde nogensomhelst Betingelse for Kvægets Velvære og Sundhed. Gjødningen forbliver liggende i disse Stalde hele Vinteren, og efterhaanden som Mængden deraf voxer, flyttes Trækrybberne tilvejs, og henad Foraaret finder man saa baade dem og Køerne oppe under Loftet. Er der nu, som det hyppig er Tilfældet, Mangel paa Strøelse, vil man kunne tænke sig i hvilken mindre hyggelig Tilstand baade Stald og Køer befinder sig.

I Hestestaldene bestaa Gulvene som oftest af Planker. Særlig Arbejdsstaldene, hvor Gjødningen ogsaa i Reglen bliver liggende Vinteren over, ere gjennemgaaende, sammenlignet med Forholdene herhjemme, temmelig primitivt indrettede.

Laderne ere rummelige og der findes i dem intet Tømmer, der kan hindre Arbejdet.

I de Egne, hvor Vejrforholdene ere mere usikre, findes paa Gaardene en saakaldet »Tørrelade«, der bestaar af en stor Bygning, i Midten af hvilken der er en Tærskelo og ved begge Ender af denne de egentlige Tørrerum, hvori der findes mægtige Ovne, som ophedes ved knitrende Brændebaal. Ovenpaa Ovnen findes ofte anbragt Kampesten, som, naar de blive ophedede, yderligere tjene til at opvarme Rummet, i hvilket man anbringer Sæden i Straaet til Tørring, i Reglen i 2×24 Timer, paa et af Lægter dannet aabent Gulv i en Afstand af omtrent 6 Fod fra Jorden. Jeg har havt Lejlighed til at se Tørrelader, i hvilke der paa een Gang tørredes 8 store Høstlæs.

Hvor man har 2 Tørrerum, saakaldte »Riegestuer«, kan Tørringen foregaa i den ene, medens den anden tømmes eller fyldes.

Efter Tørringen aftærskes Vintersæden, som hovedsagelig er Rug, ved at man slaar det knastørre Neg en 5 à 6 Gange mod en skraa Bænk, hvorved alle Kjærnerne springe ud. Man løser saa Neget, Langhalmen tages fra og bindes sammen, medens Smaahalm og enkelte afslaaede Vipper eftertærskes med en lille kort Plejl eller

aftrædes af Heste. Vaarkornet aftrædes i Almindelighed af Heste.

Denne noget forældede Tærskemaaade meddeltes dog at være ganske hensigtsmæssig, idet Straaet derved blev bedre bevaret, endskjøndt man i alle veldrevne Agerbrug har Tærskemaskiner, der enten drives ved Damp eller Hestekraft.

Ved Siden af Tørreladen fandtes paa Steder den saakaldte »Vindstue«, i hvilken Kornet rensedes.

Vindstuen er et firkantet Rum, der har en Yderport til hver Side samt en Port ind til Laden. I Reb under Loftet ophænges her Sold, der ere 2 à 3 Alen i Diameter og som have forskjellig Maskevidde.

Rensningen foregaar nu paa følgende Maade:

Halmen rives af med langtandede River, hvorefter Smaafoderet, Avner og Korn først øses op i Skumsold med 3 à 4 Tommers Maskevidde for at fjerne alle større Dele. Resten øses derpaa op i Sold med c. $\frac{1}{2}$ Tommes Maskevidde, og naar der samtidig gives kraftig Gjennemtræk ved at aabne Portene henholdsvis i Vind- og Læsiden, bliver Kornet temmelig frit for Avner, medens Frø og Smaaurenheder bliver i det. Rensemaskinerne til den sidste Afpudsning ere paa de fleste Bøndergaardene meget primitive.

Hvor man var saa heldig at høste Sæden i god, lufttørret Tilstand, behøvedes selvfølgelig ikke denne Fremgangsmaade, og under saadanne Forhold udførtes Arbejdet som hos os.

I alle Tilfælde bringes al aftærsket Sæd paa Tørreovnen, hvor den i c. 24 Timer udsættes for en Varme af 40—50° R., hvorefter den magasineres i Rum, der ere 4 à 5 Alen høje, og hvor den kan holde sig frisk og sund i aarevis.

Det paastodes, at en fornuftig gjennemført Tørring langtfra at skade snarere forhøjer Sædekornets Spiringsenergi og Spiringens Ensartethed. Utørret Korn saas ikke gjerne, og man saar helst fjorgammel Rug, der siges at folde bedre.

Tørringen medfører desuden det Gode, at Brødkornet altid er sundt, og næppe noget Sted faar man bedre Brød end i Rusland.

Spiritusbrænding gav tidligere en meget betydelig Indtægt, hvori der imidlertid er sket en Forandring, efter at Regjeringen i flere Distrikter, i hvilke Spiritus'en afsattes, har monopoliseret denne Industri, hvad der har trykket Prisen. Paa et enkelt Gods i det østlige Livland, hvor der fandtes 2 Brænderier, meddeltes den årlige Indtægt af disse nu at være c. 35,000 Kr. mindre end før Monopoliseringen. Det hører under disse Omstændigheder derfor heller ikke til Sjældenhederne, at velindrettede Brænderier henstaa ubenyttede.

I Bryggerierne brygges en mere eller mindre heldig Efterligning af Bayersk Øl, hvis Afsætning paa Steder ingenlunde er let, idet man har en stærk Konkurrence med de store Bryggerier i Byerne. Ved Salg af et vist Antal — 6, 8 eller 10 — Tønder havde det i flere Egne vundet Hævd, at een Tønde gaves i Tilgift.

Paa Savmøllerne skjæres Tømmer, Brædder og Tagspaan, der dels afsættes til lokalt Forbrug, dels til Havnestæderne, hvortil det enten flaades paa Floderne eller forsendes pr. Jærnbane.

Fra flere Sider er det meddelt, at Træets Kvalitet i de russiske Østersøprovinser skal overgaa det finske Træs.

I Reglen benyttes den mindste Del af de Arealer, der henligge til Godser og Gaarde som Agerjord, medens største Delen, som det fremgaar af foranstaaende Meddelelser, paa Grund af Jordens Beskaffenhed, henligger som Græsland, Eng, Skov og Morads.

Paa Grund af den korte Sommer og de forholdsvis hurtige Overgange til de andre Aarstider, maa alt Markarbejdet i høj Grad forceres.

Saasart Jorden om Foraaret i Maj Maaned er tjenlig, maa der tages fat paa Saaningen af Vaarsæd og Lægning af de store Arealer med Kartofler, der ere nødvendige til Spiritusbrænderierne; saa skal Brakmarken behandles, Græsset slaas paa Engene, Gjødning udføres m. m.; der-

efter kommer Høsten, samtidig med hvilken Vintersæden maa saas for at den kan naa at faa tilstrækkelig Modstandskraft til Vinteren.

Mange Steder tillader Jordens Kvalitet — hvor Sand eller Kalkunderlaget kun ligger i faa Tommers Dybde — kun en temmelig overfladisk Behandling; men den stærke Frost om Vinteren, ligesom den paa Tider næsten tropiske Sommervarme hjælper godt til Omdannelserne i Jorden.

I Almindelighed benyttes til Jordbehandling et Redskab, der paa Tysk kaldes »Hackenpflug« og paa Estrisk »Maa ader« eller Jordplov, og som har megen Lighed med den mecklenborgske Haken. Denne Plov trækkes af een Hest, der gaar mellem 2 Stænger, og hvor primitiv den end ser ud, roses dens Arbejde dog meget, og den skal blandt andet være aldeles fortrinlig ved Kartoffeljordens Behandling og Kartofflernes Optagning. Vistnok det eneste Exemplar af dette Redskab her i Landet findes hos Proprietær Krogh, Thaaruplund pr. Odense, om en eller anden af Læserne maatte have Interesse af at gjøre sig bekendt dermed.

Hvor Forholdene tillade det, benyttes i alle større Avlsbrug engelske, svenske og tyske Plove og Harver.

Den saakaldte Greneharve, der bestaar af sammenbundne tynde Granstammer, paa hvilke der sidde henved 1 Alen lange Stykker af Grenene, roses som et fortrinligt Redskab til at overharve Jorden med efter Saaningen, og er aldeles uundværlig paa de nyopdyrkede Jorder, hvor Sæden saaes imellem alenhøje Træstubbe og mange Steder store Sten.

Greneharven ses ikke ualmindelig og særlig paa mindre Gaarde.

Sædskefttet er et enkelt eller overskaaret Kobbeltbrug og omfatter oftest fra 9 til 13 Skifter, som det vil fremgaa af efterfølgende Exempler.

Et kurlandsk Sædskefte er opgivet at blive drevet med:

1) Brak, 2) Rug, 3, 4, 5, 6) Kløver og Græs, 7) Hør, 8) $\frac{1}{2}$ Havre, $\frac{1}{2}$ Byg og 9) $\frac{1}{2}$ Byg, $\frac{1}{2}$ Havre.

Som Exempler paa livlandske Sædskeer kan følgende tjene:

1) Brak, 2) Rug, 3, 4, 5) Kløver og Græs, 6) Byg og Kartoffler, 7) Havre, 8) Brak, 9) Rug, 10) Byg og 11) Havre, eller:

1) Brak, 2) Rug, 3) Byg, 4) Havre, 5) Brak, 6) Rug, 7, 8, 9) Kløver og Græs, 10) Kartoffler, 11) Byg, 12) Havre.

Paa Bøndergaardene bruges i Reglen endnu Trevangsbruget, dog haves paa enkelte, som Følge af Herregaardenes Exempel, et bedre Sædskefte, som f. Ex. 1) Brak, 2) Rug, 3, 4) Kløver og Græs, 5) Hør, Byg, Kartoffler og Cichorie og 6) Havre.

Paa en estlandsk Herregaard benyttedes følgende Sædskefte, nemlig: 1) Brak, 2) Rug, 3, 4, 5) Kløver og Græs, 6) Byg, 7) Kartoffler, 8) Havre, 9) Kløver, 10) Rug, 11) Havre, 12) Blandsæd til Grøntfoder, 13) Havre.

Alle de forskjellige Sædskeer have det lange Græsleje, der udlægges i Vintersæden, tilfælles.

At saa Kløver- og Græsfrø i Vaarsæden vil ikke ret lykkes, da den unge Kløver i saa Fald for sent paa Aaret bliver befriet for sin Dækfrugt, hvorimod den anden Fremgangsmaade med at saae Frøet i Vintersæden, som høstes i Juli Maaned, giver et tæt Plantedække.

I Almindelighed saas kun Rødkløver, Hvidkløver, Alsikakløver, Thimothei, Hundegræs og Svingelarter, derimod intet Rajgræs, som ikke kan taale Vinteren.

Ligesom man enkeltvis saar Græsfrø om Efteraaret, saaledes har jeg ogsaa set Gulerodsfrø saadet paa samme Tid; men dersom dette da spirer om Foraaret, inden Nattefrosten er ophørt, er Afgrøden ødelagt og Arbejdet forgjæves. Hvor de unge Planter derimod komme heldigt over denne farlige Periode, ser man store og smukke Afgrøder af saadanne efteraarssaade Gulerødder.

Foderroer dyrkes kun i meget ringe Omfang, men at de kunne trives, derom vidner de smukke Afgrøder, der findes særlig paa Gaarde, der drives af danske Forvaltere, som ere kjendte med denne Avl.

Paa Steder udplantes Røeplanterne i temmelig uren

og klumpet Jord, selvfølgelig med et ligesaa maadeligt Resultat, som hvor Frøet saas, men hvor man glemmer Udynding, hvad ogsaa kan passere.

Særlig paa Livlands Bøndergaarde er Høravl meget udbredt og er en af de væsentligste Indtægtskilder. Tidligere er Hørfrø blevet højt betalt, men der siges, at det i de senere Aar skal være bragt i Miskredit ved at upaalidelige Handlende have forfalsket det ved Indblanding.

Om Efteraaret, naar Hørren vandrødnes, er der over store Strækninger en alt andet end behagelig Lugt.

Kornets og Høets Indhøstning sker paa en fra vor temmelig afvigende Maade, men dog i visse Retninger, særlig med Hensyn til Høbsætning, paa en saadan, at vi kunde lære meget deraf.

Da, som foran nævnt, Sommerarbejdet maa forceres for at blive færdigt i rette Tid, og da Vintersæden allerede saas i Slutningen af Juli, maa Høst og Saaning hyppig udføres samtidig, og det er da ofte Kvinderne, der meje Sæden med smaa Leer, anbragte paa en lang Stage, saa Arbejdet kan udføres med ret Ryg, medens Mænd og Karle følge Hestene i Brakmarken.

Paa adskillige Gaarde har man, hvor Jorden ikke er for opfyldt med Sten, indført Mejemaskiner, saavel selvbindende som selvaflæggende.

Hvor man paa nogen Maade kan faa tilstrækkelig Folkekraft dertil, afskjæres Vintersæden med Segel, hvilket siges at give det største Udbytte, da intet, hverken Straa eller Kjærne, gaar tabt; men selvfølgelig er denne Høstmaade temmelig dyr.

Man afsætter mange Steder en indtil c. $\frac{1}{2}$ Alen høj Stub for at samle Sneen til Dækning af den unge Kløver.

Vintersæden og nogen Havre bindes i Neg, medens Bygget og megen Havre høstes løst.

Hvor man har med Neg at gjøre, sættes de hyppigst i runde Hobe, som dækkes med et Neg, der vender Rodenden i Vejret. Den ubundne Sæd derimod høstes, ligesom Kløver og Græs til Hø, paa saakaldte Stiger, som bestaa af Rammer, der i Reglen ere 5 Alen brede og

høje, og paa hvilke der desuden findes 4 à 5 Tværlægter. To og to af disse Stiger stilles imod hinanden, saa de danne en Tagform. Kornet, som i Reglen først har staaet en Dag eller to i Smaastakke, slæbes nu sammen til disse Stiger, paa hvilke man franeden begynder at pakke det fast mellem Lægterne i 1 à 2 Alens Tykkelse, og man fortsætter dermed opad, indtil Stakken, der kommer til at ligne et straatækket Tag, er færdig, idet et tykt Lag Oprivning, som befæstes med lange Kæppe for at modstaa Stormen, paa en Maade danner Rygning.

Naar disse Stakke ere satte godt og omhyggeligt sammen, kunne de, hvad hyppigt sker, staa ude paa Marken uden at tage Skade, til der engang i Løbet af Vinteren bliver Lejlighed til at kjøre dem hjem paa Sneen, hvis Forholdene ikke tillade at bringe Afgrøden tidligere i Hus.

De fleste Steder bruges Enspændervogne til al Kjørsel og saaledes ogsaa til Kornkjørsel i Høsten, ligesom alle Arbejdsslæder trækkes af een Hest. Kvinderne synes derovre at være særdeles øvede Kudske, der kjøre Kornet hjem fra Marken, Gjødning ud paa denne, Halm fra Tærskemaskinen o. s. v. samt udføre i det Hele taget meget Arbejde, som Karle herhjemme maaske mindre villig vilde gaa i Lag med. De sprede saaledes ogsaa den udkjorte Gjødning, undertiden endog med Hænderne, hvorved den skal blive udmærket ligelig fordelt.

Kornudbyttet er meget forskjelligt, og mange Steder beregnes Foldene efter Udsæden. Det synes dog efter modtagne Meddelelser, at de forskjellige Afgrøder i Gjennemsnit giver en 6 à 8 Fold; dog skal Udbyttet paa mange Bøndergaarde være langt ringere.

Som foran berørt, hører der til Godserne mange naturlige Enge og kultiverede Moradser, der tidligere henlaa øde og ufremkommelige, og med en vis Glæde erfarer man, at en stor Del af Planerne til de udførte Kultiveringsarbejder og Dræninger ere lagte og udførte af Danske.

I Aarene 1850—60 bleve endel af disse Kulturarbejder

udførte under Vejledning af tyske Teknikere; men da en stor Del af dem ikke opfyldte de Forventninger, man havde stillet til dem, tabte Interessen for dette Slags Arbejde sig efterhaanden. Godsejernes Opmærksomhed blev dog atter henledet paa denne for dem saa vigtige Sag efter at Beretningerne om det store Opsving, den havde taget, blandt andet i Sverrig, naaede over til dem, og en af dem henvendte sig i 1882 til den bekjendte, dengang allerede pensionerede svenske Statsagronom Philip Åkermann med Anmodning om at give Anvisning paa, hvor han kunde finde dygtig teknisk Assistance til et større Vandingsanlæg paa Vedkommendes Gods i Nærheden af Dorpat.

Trods sine 70 Aar rejste Åkermann selv til Livland, medtagende den danske cand. polyt. Wöldike, og da Åkermann Aaret efter blev syg og døde, fortsatte Wöldike efter Anmodning de paabegyndte Arbejder, der snart efterfulgtes af andre, saa det blev nødvendigt at søge Assistance, som han da væsentligst søgte blandt sine Landsmænd, af hvilke en halv Snes Stykker i Aarenes Løb have fundet Virksomhed derovre, og adskillige af dem ere der endnu i ansete og ganske indbringende Stillinger.

Med hvilken Interesse disse Kulturarbejder omfattes af Landbrugsautoriteterne vil fremgaa af, at der i 1895 startedes det »Liv-Estländische Landesculturbureau«, hvis Formaal er at udøve en officiel Kontrol med de økonomiske Resultater af den stadig voxende private kultur-tekniske Virksomhed i Landet, hvorved der ikke alene vil skaffes Godsejerstanden paalidelige Oplysninger om den virkelige Rentabilitet af de betydelige Kapitaler, der aarlig anlægges i disse Føretagender, men ogsaa gives Teknikerne selv Lejlighed til at erhverve sig de for en frugtbringende, raadgivende Virksomhed ganske uundværlige Erfaringer overfor de foreliggende praktiske Opgaver.

Til Leder af dette Bureau havde man valgt en tysk Kulturtekniker; men dette Valg viste sig snart mindre

heldigt, idet der blandt andet opstod forskellige skarpe Dissencer mellem ham og de i Landet arbejdende, for en Del danske, Teknikere. Striden endte med, at Vedkommende blev afskediget og at man tilbød Hr. Wöldike Pladsen som Landescultur-Inspectör, hvilken Stilling han tiltraadte i 1897.

Til Bureauet er der knyttet en agrikulturkemisk Forsøgsstation og Laboratorium, der allerede i det første Aar af sin Bestaaen er benyttet i vid Udstrækning, og man venter, at hele denne Institution vil blive af stor fremtidig Betydning for Landbruget i de russiske Østersø-provinser.

At de Kulturarbejder, som de enkelte Godsejere lade udføre, ere ganske betydelige, vil fremgaa af, at adskillige af dem have ladet Hundreder af Tønder Land omdanne til Eng, hvilket har medført Udgifter af Tusinder af Kroner, og hvor man saa passer de nydannede Græsningsarealer med Harvning, Saaning af Græsser og Gjødning, give de ofte et kolossalt Høudbytte; andre Steder derimod ses en Mængde Penge at være anvendte til Afgravning, Rydning af Træstubbe o. s. v., og Besidderen mener saa, at han har gjort nok, Resten maa overlades til Tiden og Overrislingen; men dette medfører, at han først langt senere naar Maalet, end hvis han strax havde gjort Arbejdet fuldt færdigt.

Paa flere Godser samler man med megen Omhu og Udholdenhed store Kompostbunker, hvormed Engene saa gjødes hvert 4de Aar.

De største Kultiveringsarbejder og samtidig Arbejder, der paa Grund af deres Udstrækning og Fortrinlighed have vundet et stort Ry, ere i Løbet af 20 Aar udførte af Livlands mest fremragende Landmand, Godsejer von Essen til Kaster.

Udstrakte Skovstrækninger, der for 20 Aar siden henlaa som et næsten utilgængeligt Vildnis og Morads med en forkrøblet Vegetation, er nu med en Udgift af c. 200,000 Kr., der ere anvendte bl. a. til Gravning af c. 11 Mil lange Kanaler og Grøfter og til Anlæg af lige-

saa mange Mil Veje, omdannet til smuk Skov i fortrinlig Kultur, af hvilken der i det sidste Par Aar er solgt Gavntræ og Brænde for betydelige Summer.

Ogsaa paa dette Gods ses nykultiveret Eng, der giver et stort Høudbytte, og, som foran berørt, udtaltes det ogsaa her, at Landbrugets Fremtid i Østersøprovinserne ligger i Moradserne, thi naar de af dem, hvis Beliggenhed tillade det, blive opdyrkede, vil det paa dem høstede Hø gjøre det muligt at have et større Kvæghold, hvis forøgede Gjødningsproduktion atter vil komme Agerjorden tilgode.

Hvad nu Husdyrholdet angaar, saa synes man her i visse Retninger at arbejde paa en mere usikker Grund, idet Meningerne om det Rette ere meget delte, hvilket ofte har ført og endnu fører til varme Meningsudvexlinger og Stridigheder, der virke hæmmende i Stedet for fremmende paa et endeligt Resultat.

Med Hensyn til Hestene, saa ser man i de forskellige Landsdele forskellige Racer, og da i Kurland og Sydlivland de smaa saakaldte »russiske« Heste, som mellem Aar og Dag indføres i store, ja, jeg kunde fristes til at sige i for store Mængder, her til Landet i Forhold til deres virkelige Værdi. Det er kun almindelige Bønderheste, der vel nok af Naturen fra gammel Tid af have været smaa, og som i Tidernes Løb ikke ere blevne større paa Grund af det sparsomme Foder, der er budt og fremdeles bydes dem, og som væsentligst bestaar af Græs om Sommeren og Hø om Vinteren med et ofte diminutivt Tilskud af Havre.

I Nordlivland og Estland træffer man den ligeledes lille, men ualmindelig kraftige og fromme estniske eller øselske Hest, der er bekjendt for sin Udholdenhed. Denne Hest, der vel nærmest maa siges at være af Nordbakke-Race, skal efter ældre Meddelelser egentlig stamme fra Gotland og Island.

I Tidernes Løb er den estniske Hest bleven meget blandet med andre Hesteracer og da specielt med Blodseste, idet man derved har ment at kunne danne Remonter,

tjenlige for den russiske Hær, og den rene estniske Hest skal som Følge heraf nu være ganske forsvunden. Til Finland kjøbes aarlig ikke faa af disse Heste til de der-værende Regimenter.

Foruden de nævnte Racer findes engelsk og arabisk Fuldblod, Østpreussere, Halvblodsheste, Ardenner, Chireheste, Roadster, samt til Kjørebrug de bekjendte Orłow-Travere, der skrive sig fra Cathrina II's Tid og til hvilke en dansk Hoppe skal være Stammer.

Som Bevis paa de fornævnte smaa estniske Hestes Udholdenhed kan anføres, at de om Sommeren arbejde i Marken fra Solopgang til Solnedgang, eller fra Kl. 3 om Morgenen til Kl. 9 à 9 $\frac{1}{2}$ om Aftenen, i hvilken Tid der holdes 3 à 4 Timers Hvil fordelt paa et Par Gange. I Hviletiden gaa Hestene med sammenbundne Forben paa de ofte tilsyneladende magre Græsgange.

Priserne paa Hestene ere i de sidste Aar stegne temmelig betydeligt og skulle nu for de bedre Hestes Vedkommende være omkring 220 Kr. i Gjennemsnit, medens mange af de Smaaheste, der føres hertil, paa Markederne derovre vel koste c. 150 Kr.

Har man her i Landet Brug for Indførsel af Heste, hvad iøvrigt synes temmelig uforklarligt, saa hvorfor ikke hente lignende smaa Dyr som de russiske Heste, her indføres, fra vor egen Coloni Island, og for de lidt større Hestes Vedkommende den fortrinlige estniske Hest saa ublandet, som den endnu kan faas.

Hvad de smaa russiske Heste, der føres til Jylland over Hamborg angaar, saa ere de efter Sigende tildels Affald. Et stort berlinsk Hestehandlerfirma skal nemlig aarlig opkjøbe en 12,000 russiske Heste, der først føres til Berlin, hvor selvfølgelig de bedste udpilles. Resten sendes til Hamborg, hvor de kun udbydes til Salg i nogle Timer, og hvad her da ikke bliver solgt, enten til eget Brug eller til videre Forsendelse til Danmark, gaar videre til England, hvor Hestene finde Anvendelse i Bjergværkerne.

I Forhold til Arealet holdes der mange Heste paa

Gaardene i de russiske Østersøprovinser, og det kan maaske her til Sammenligning have nogen Interesse at erfare, hvor mange Husdyr af de forskellige Slags, der fandtes pr. 1000 Indbyggere i nedennævnte Lande:

	Heste.	Kvæg.	Faar.	Svin.
Russiske Østersøprovinser.....	200	513	524	127*)
Danmark	189	781	575	382
Finland	126	592	448	83
England	55	292	850	97
Tyskland	81	374	210	289
Frankrig.....	74	351	588	169

Efterhaanden som man i de bedre Egne af Østersøprovinserne søger at bearbejde Jorden mere rationelt og samtidig bruger større og sværere Redskaber og Maskiner, føles der ogsaa Trang til større og stærkere byggede Heste, og efter faldne Udtalelser at dømme synes man, i alt Fald i en enkelt Egn, at ville benytte jydsk Heste; men er Begyndelsen dermed først gjort og Dyrene ere udvalgte med Skjønsomhed og netop med den Type for Øje, som man derovre særlig sætter Pris paa, saa vil flere og flere efterhaanden nok følge efter. Om en Export af den svære jydsk Hest eller den Type, som man i Jylland helst selv vil beholde, vil her næppe nogensinde blive Tale.

Naar Opmærksomheden nu er bleven henvendt paa danske Heste, skyldes det hovedsagelig de jydsk Heste, som det kgl. danske Landhusholdningsselskab under mange Vanskeligheder udstillede ved den almindelige russiske Hesteudstilling, der afholdtes i St. Petersborg i Maj Maaned f. A., og hvor Selskabet, som i saa mange andre Tilfælde, har vist sig som banebrydende til Gavn for Landbruget i sin Helhed.

Vender man sig til Kvæget, ser man et noget lignende broget Billede som ved Hestene.

Om nogen egentlig national Kvægrace kan der næppe mere tales; man ser vel hos Bønderne saakaldet Landkvæg — smaa, spidse, knoglede Køer med temmelig

*) I Begyndelsen af Firserne.

lange, spidse Horn, men med ganske gode Mælketegn —; men de fleste af dem ere utvivlsomt blevne mere eller mindre paavirkede af de fremmede, indførte Racer, af hvilke de væsentligste ere Breitenburger, Ostfrieser, Angler og rødt dansk Malkekvæg. Ved Siden af de renholdte Racer ser man mange mere eller mindre heldige Krydsningsprodukter ved Siden af en Mængde absolut uheldige.

Man vilde paa Kvægavlens Omraade utvivlsomt forholdsviis hurtig være naaet et Maal, dersom man var gaaet frem efter faste Principper og havde arbejdet i en bestemt Retning; men Meningerne ere meget delte, og man faar Indtryk af, at enkelte, uden egentlig at kunne se tilstrækkelig frit paa Forholdene, ville være de Ledende, som saa Resten skal følge, og er der da Opdrættere, hvis Ønsker og Opfattelse om det rigtige gaa i en anden Retning, saa raser Kampen med en Hidsighed, og man kan næsten sige med en Fanatisme, som virker i høj Grad hæmmende.

Man synes langtfra overalt i de russiske Østersøprovinser at have det rette Blik for Kvægets økonomiske Betydning, og man faar det Indtryk, at mange holde det, fordi det nu engang er knyttet til et Landbrug eller som Sport. Der ses derfor ofte mere paa en ydre tiltalende Form end paa de Egenskaber, der give det produktive Malkedyr dets Præg.

Hvad der for Tiden har den største Interesse for os, er Kampen mellem Tilhængerne af det røde danske Malkekvæg og Anglerkvæget, en Kamp, der maaske næppe vilde være bleven saa heftig, dersom de danske Dyr, som i Løbet af de sidste 6 à 7 Aar ere sendte derover, alle havde været tilfredsstillende; men dette synes langtfra at have været Tilfældet, og de skarpe Udtalelser og heftige Angreb, der fra forskellige Sider rettes imod dem, tyde paa, at der har været begaaet store Misgreb, som det først efter et langvarigt og ihærdigt Arbejde atter vil lykkes at bringe i Glæmsel.

I det sydlige Livland hylder man den fine Angler-type, som ogsaa her i Landet havde mange Tilhængere

for 40 à 50 Aar siden, medens man i det nordlige og østlige Livland paa mange Godser synes at foretrække det noget kraftigere byggede danske Kvæg, hvoraf en Del ogsaa finder Vej til Estland, og der er al Udsigt til, at det ogsaa vil kunne finde Indgang i andre russiske Egne, naar der bydes betryggende Garanti for Dyrenes Afstamning og Sundhed. Hvad her er sagt om det røde danske Kvæg, gjælder ogsaa om det sortbrogede danske Kvæg, hvoraf der paa et Par Godser findes endel, og der er Udsigt til, at et Par andre i den kommende Sommer ville følge Exemplet.

Desværre kjøbes der endel almindeligt dansk Handelskvæg i de russiske Østersøprovinser uden nogensomhelst Garanti, og bliver Kjøberen saa utilfreds med disse Dyr, ja, saa er det ikke den Handlende, der har solgt Dyrene eller disse selv, men derimod hele det danske Kvægbrug, som kommer til at bære Skylden, og heri ligger den store Fare for os.

Det er saa meget mærkeligere, at d'Hrr. Godsejere derovre kjøbe saadanne ugaranterede Dyr, som der overalt gjennem Blade og Tidsskrifter samt paa Møder vel udtales, at man behøver at importere, men samtidig maner til den yderste Forsigtighed, for at man ikke skal indslæbe mere Sygdom, end man alt har. Desuden har man vedtaget, at intet dansk Dyr, hvis Stamtavle ikke kan henføres til et dansk Stambogsdyr, kan blive kaaret og optaget i den baltiske Stambog; men tiltrods herfor ikke alene kjøber man, som nævnt, almindeligt Handelskvæg, men man reklamerer endog derfor ved at præmiere det paa Dyrskuerne*), hvor det er fremstillet til Salg.

I en Artikel om Angler og dansk Kvæg, der ifjor fremkom i Baltische Wochenschrift, fremhævedes, for at betegne Modsætningen mellem disse Racer, 30 fyenske Tyre, der i 1894 vare udstillede i Wenden, og som erklæredes for at have svære Horn, store Hoveder, grove

*) Efter Forf. Henstilling vil Handelskvæg ikke for Fremtiden blive præmieret paa den store nordlivlandske Landboforenings Dyrskue.

Lemmer og en tyk Hud, af hvilken Grund det danske Kvæg var uskikket til at udøve en gavnlig Indflydelse paa den livlandske Kvægavl. Denne Karakteristik er man ikke nøjedes med at fremkomme med een Gang, den er for nylig gjentaget for at modarbejde den danske Import til Gavn for Anglerkvæget, men er selvfølgelig bleven gjendrevet Punkt for Punkt.

I Breve fra Godsejere i Livland og Estland har jeg en Samling skarpe Udtalelser mod dansk Kvæg og enkelte Importører, og om der end i den sidste Tid synes at skulle foregaa en Vindkæntring til Fordel for dansk Kvæg, saa kan der ikke destomindre kun manes til stor Forsigtighed med Hensyn til de Dyrs Kvalitet, der sendes; thi vinder man d'Hrr.s Tillid derovre, saa har man den ogsaa ubetinget; men svigter man den, saa kan man ligesaa godt strax lukke Haabet ude.

Ved Siden af Behandlingen have Jordbrugsforholdene en iøjnefaldende Indflydelse paa Kvægets Udvikling. Kvæg af samme Race har f. Ex. i Estland med dets mere kalkholdige Jord faaet en stærkere Knokkelbygning og sværere Horn end i de kalkfattige Egne i det østlige Livland.

Adskillige Steder, hvor man har faaet godt Kvæg, er dette dog forholdsvis hurtigt blevet ødelagt ved fejlagtig Behandling, idet den indenlandske Befolkning som Regel udmærker sig ved at være slette Kvægpassere, medens man andre Steder ser virkelig gode Besætninger, men dog er disses Antal ikke stort, og man faar det bedste Bevis derfor, naar man erfarer, at der i Livland og Estland med deres c. 1,200 □ Mil, ifølge officiel Opgivelse af Konsulenterne, kun findes c. 40 rene røde Besætninger af Angler og dansk Kvæg og 18 Ostfrieser-Besætninger foruden omtrent halv saa mange Halvblodsbesætninger, og herpaa mener man at kunne basere den baltiske Centraludstilling, som i Juni Maaned iaar skal afholdes i Riga, og som blandt andet har til Formaal at vise Kjøbere fra det indre Rusland, hvorvidt man er naaet, hvilket er saa meget mærkeligere, som man ikke alene intet har at undvære, men endog selv fremhæver Nød-

vendigheden af at maatte kjøbe, og hermed vil man aldrig kunne ophøre, forsaavidt de Theorier, man nu ofte hører udviklede, og som ikke røbe stort Kjendskab til Principperne for Opdræt, ogsaa i Fremtiden skulle gennemføres.

Man læser saaledes f. Ex. i Baltische Wochenschrift en Udtalelse om, at vi her i Danmark ere fuldstændig ude af Stand til at bevare Anglertypen, efter at Indførsel fra Anglen er forbudt, og at vi saaledes ikke ere i Stand til ved importerede Dyr at udligne den Forandring i Typen, som Foderforholdene medfører. Jeg har engang anmodet den ærede Forfatter om at komme hertil Landet for at gjøre sig bekendt med Forholdene, inden han fældede en Dom om Ting, han ikke kjendte, idet vi netop paa Lolland og Falster have dannet en Anglertype, der endog overgaar Anglerne i deres Hjemstavn.

Nogle af d'Hrr. synes at tro, at man kun gennem fortsat Import kan bevare en Race ren.

I mange Kvægbesætninger gjøres der ihærdige Bestræbelser for at arbejde fremad; men ikke desto mindre er det kun undtagelsesvis lykkedes at drive Gjennemsnitsmælkeydelsen til det høje Standpunkt, vi kjende herhjemme. For den Landmand, der ikke er saameget hjemme i Kvægbrug, at han selv kan tage Initiativet til hvad der bør gjøres, kan det ogsaa være svært nok at naa fremad, naar han følger slige Raad af Husdyrbrugskonsulenten, hvilket ogsaa endog flere Gange er fremkommet paa Tryk, at man ikke maa drive Mælkeydelsen for stærkt for desto længere at have Fornøjelsen af at bevare sine Køer.

Omendskjøndt Kvægbruget i de senere Aar har taget et betydeligt Opsving, saa vil der ikke destomindre sikkert hengaa Decennier, inden det naar sin fulde Højde.

I Forbindelse med Kvægbrugene findes anlagt Mejerier, af hvilke mange ere forsynede med alle Nutidens bedste Maskiner og Redskaber. Om der end fra de russiske Østersøprovinser efterhaanden vil kunne udføres større og større Mængder Smør, saa vil dette dog næppe med Hensyn til Kvalitet kunne naa op i første Række;

dertil er alene Afstandene for store, og det vil ikke kunne komme saa friskt paa Markedet som nødvendigt for en saa sart Vare. Desuden vil man have Vanskelighed ved hele Aaret rundt at fremsende forholdsviis ensartede Mærker, dels fordi Havnene en lang Tid af Aaret ere spærrede af Is, og dels fordi der i mange Mejerier kun laves Exportsmør om Sommeren, medens man om Vinteren kjærner sødt Smør, saakaldt »Parisersmør«, for Markedet i St. Petersborg. Atter i andre Mejerier laves om Sommeren Schweizerost, medens der kun om Vinteren kjærnes Smør.

Ost af skummet Mælk kjendes ikke.

Hvor Forholdene paa nogen Maade tillade det, sælges Mælken til Byerne, navnlig St. Petersborg, selv om man skal kjøre flere Mil med den til Jærnbanestationen, og den betales da loco Stationen med 6 à 8 Øre pr. Stof = $1\frac{1}{4}$ Pot.

De Priser, der opnaas for Smørret, ere i Reglen 4 à 10 Kr. under den her gjældende Topnotering.

I Østersøprovinserne findes en Mængde danske Mejerister og Fodermestre, der have jævnt gode Stillinger, og som gennemgaaende have et godt Lov paa sig.

I Reglen ser man ikke mange Svin paa Gaardene, og de, der findes, ere enten Landsvin, Yorkchire- eller Berkchiresvin. I Almindelighed faa de ikke nogen særlig omhyggelig Behandling og ofte, særlig paa mindre Gaarde, ser man dem gaa i Flok med Kvæget og Faarene og i Fællesskab med dem at blive vogtede paa Græsgangene.

Afsætningsforholdene ere vanskelige og Priserne smaa, saa der som Regel næppe fedes flere Svin, end man selv har Brug for og hvad der behøves til Hjemmeforbrug.

Ifjor kostede slagtede Svin i hele Kroppe kun 13 Øre pr. \mathfrak{R} .

Hvad der er sagt om Svinene, gjælder tildels ogsaa om Faarene, af hvilke Bønderne dog have endel, men det er i Reglen smaa, forkrøblede Dyr, der vel levere godt, men ikke meget Kjød. Som særlig sundt for Faarene anbefales det at fodre dem engang daglig med Granris, som de æde med stor Begjærighed.

Efter hvad der meddeltes, blev Faarene klippede 3 Gange om Aaret.

Arbejdsforholdene begynde, ligesom andre Steder, at blive vanskeligere i de russiske Østersøprovinser, idet Strømmen nu ogsaa der gaar mod Fabrikerne i Byerne, hvoraf den ene voxer op større end den anden.

Sidste Aar løde stærke Klager over Mangel paa tilstrækkelig Arbejdskraft, saavel i Hø- som Kornhøsten, med deraf følgende Stigning af Lønnen.

Ugifte Folk synes at høre til Sjældenhederne, og paa mange store Gaarde findes kun et Par saadanne, medens Resten er gifte Folk, der enten bo paa selve Gaarden eller have Hus og Jord noget fra denne.

I en enkelt Egn af Midtlivland har jeg set et mærkeligt Exempel paa en Gaards Drift, idet den var forpagtet af en Mængde Husmænd, som i Fællesskab bearbejdede Jorden med deres egne Heste og Redskaber og i det hele taget udførte alle forefaldende Arbejder gjennem hele Aaret. Med Undtagelse af den fornødne Saasæd, som var Ejerens, deltes Korn, Hø og Halm enten lige eller tilnærmelsesvis lige mellem Ejeren og Arbejderne. En elendigere Maade at drive Landbrug paa, kan næppe tænkes.

Mange Steder klages der over Folkene, som siges at være slette og upaalidelige Arbejdere, hvilket sikkert ogsaa i visse Retninger er rigtigt; men ser man dem arbejde sammen i Flok ved Damptærskning, Kornindførsel eller lignende, synes de fuldtud at kunne sættes ved Siden af vore, og jeg gad tilmed nok se, hvorledes vore Arbejdere vilde stille sig, naar der forlangtes Arbejde af dem fra Kl. 3 om Morgenen til henad Kl. 10 om Aftenen paa egen tarvelige Kost, der ofte kun bestaar af Brød, salt Sild, Mælk eller Vand.

Arbejderne faa vel Skyld for at drikke, men til daglig Brug forekomme de meget maadeholdne; drikke de derimod ved højtidelige Lejligheder, ja, saa gjøre de det ogsaa tilgavns.

Særlig Esterne ere, som foran nævnt, hævnghjerrige

og tyvagtige. Føler en Arbejder sig forurettet, er det ikke ualmindeligt, at han stikker Ild paa en eller flere Bygninger; og i det nordlige Livland ser man som Følge heraf en Mængde Brandtomter omkring paa Godserne. Som Følge af de hyppige Ildebrande ere Assurancepræmierne meget høje, og enkelte Godsejere siges endog at have Vanskelighed ved at faa assureret.

At Tyverierne ikke altid dreje sig om Smaating, vil bl. a. fremgaa af, at der aarlig stjæles c. 5,000 Heste i Livland. Paa Gaardene holdes iøvrigt alt saa forsvarlig tilstænget og lukket, saa man skulde tro, at Fjenden var i Landet.

I Pengeløn faa Arbejderne 1 à 200 Kr. aarlig i Penge, men hertil kommer saa fri Bolig med Have, Fødekorn, Mælk eller Foder og Græsning til en Ko, et Par Skpr. Ld., lagt med Kartofler, og et Stykke Jord, besaaet med Hør i Gaardens Mark samt Brændsel og dertil desuden mange Steder Sild, Petroleum og $\frac{1}{2}$ Hud til Sandaler.

Folkene faa igrunden, hvor de store Naturalydelser bruges, alt hvad de behøve for at leve, og som Regel ere de ogsaa ganske tilfredse.

Ligesom her, kniber det ogsaa derovre med at faa Køerne malkede, hvilket paa Steder sker udelukkende ved Koner, og holdes der Mejeripiger, ere de mange Steder paa egen Kost. I det hele taget synes Folkene kun undtagelsesvis at faa Kosten paa Gaardene.

Selv det overordnede Personale maa koste sig selv: for Mejeribestyrernes Vedkommende lader det sig, da de i Reglen ere gifte, bedre gennemføre, men for mangan ugift Forvalter er det ikke altid saa let. Han faar i et særligt Hus paa Gaarden sin Bolig, Have og forskjelligt Deputat, og han maa saa se at indrette sig saa godt og hyggeligt som Forholdene tillade.

Landbruget maa i Rusland hjælpe sig selv, og der er ikke Tale om Statstilskud i forskjellig Retning som her.

Spredte omkring i Provinserne findes en Mængde

smaa Landboforeninger, der tilsyneladende arbejde ganske energisk, bl. a. gjennem Afholdelse af Dyrskuer og Udstillinger.

Foruden disse mindre Foreninger findes der i de russiske Østersøprovinser 4 store Landboforeninger, i hvilke der holdes Diskussionsmøder samt store aarlige Dyrskuer.

Disse Dyrskuer adskille sig fra vore bl. a. derved, at de afholdes paa faste Dyrskuepladser, som enten ejes af vedkommende Landboforening eller er lejet af denne i en længere Aarrække, og paa hvilke der er opført et betydeligt Bygningskomplex af overdækkede Baase eller helt lukkede Stalde, Udstillingsbygninger, Bureau m. m. m.

Præmierne skaffes dels gjennem Stadepenge, der maa betales saavel for Dyrene som for andre Udstillingsgjenstande, og dels gjennem Entréen, og Indtægten bliver endda saa stor, at der hyppig desuden kan afbetales en 4 à 5000 Kr. paa Dyrskuepladsens Kjøbesum, som f. Ex. for den nordlivlandske Landboforenings Vedkommende andrager ca. 120,000 Kr.

Ved Dyrskuerne synes man i mange Tilfælde at være for mild ved Bedømmelsen, og ikke faa Dyr præmieres, som her hjemme vilde blive ganske upaaagtede.

Det kejserlige livlandske økonomiske og almennyttige Societet i Dorpat danner et Tilknytningspunkt for alle de andre Foreninger, og det virker paa lignende Maade som vort kgl. Landhusholdningsselskab, som Bindeled mellem Landbruget og Ministeriet.

Societetet stiftedes for godt 100 Aar siden af en livlandsk Adelig, P. H. von Blanckenhagen, som skjænkede en Sum af 80,000 Kr., hvis Renter skulde anvendes til almennyttige Formaal.

Societetet bestaar kun af 12 Medlemmer — livlandske Godsejere —, der supplerer sig selv, og paa forskellige Omraader, men ikke mindst paa Landbrugets, spores dets heldbringende Virksomhed og Støtte.

De russiske Østersøprovinser ere i visse Retninger Lande, i hvilke store Rigdomme ligge begravede, men

man evner endnu ikke at hæve Skatten og koncentrere Kræfterne paa bestemte Omraader.

Vi have herhjemme Skyld for at tale længe om en Sag, inden den bliver til Alvor, men jeg tror dog, at vi i den Retning langt overgaas af vore Naboer hinsides Østersøen.

Naar den opvoxende Generation, hvis økonomiske Kaar ville blive trangere end den nulevendes, engang kommer til Styret, vil der paa mange Omraader sikkert ske Forandringer til Gavn for Land og Folk. Og om Kulturen, og gennem den Produktionen vil stige, hvortil der imidlertid vil behøves lang Tid, saa vil det mægtige russiske Rige selv kunne bruge og behøve meget af Landets Overflod, medens man nu, for at kunne sælge, næsten maa sulte sig selv.

En Konkurrence, som man derfor kunde frygte fra et fremadskridende agerdyrkende Land, vil herfra utvivlsomt være skudt ud i en fjern Fremtid.
